

— у НОВОМЕ САДУ У УТОРАК 16. ЈАНУАРА 1890. —

ГОД. XV.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 2.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Извлази за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свакда о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

НАШЕ ДРАМСКО ПРВЕНЧЕ.

(Наставак.)

Да ли је Атанасије Николић те речи прочитao, не зна се, а ни у записницима „Матице Српске“ нема нигде трага, да ли је одговорио на позив „Матичин“. Но можда има у заоставштини његовој бележачки о позоришту и о књижевности нашој; ако их има, то би наследници учинили добро дело, те да их јавно саопшите, како би се из заборава истргле многе важне појединости из доба нашег драмског свитања.

Па ци у Малетићевој „Грађи за историју српског народног позоришта у Београду“, нема ништа о „Цар-Урошу“, што нема већ у „Позоришту“. Нигде више нисам могао наћи ни на траг о Стевану Стевановићу, па ни на сам гроб његов. И њега је задесила судба, као многе зајужне људе у свету, за које се такође не зна, где бораве санак вечни.

Али и то је доволно било, да у мени пробуди живу жељу упознати се ближе с том првом драмом нашем, и кад је нађох у библиотеци „Матице Српске“, приступим читању с поштовањем и оданошћу. Лагано сам читao, јер хтедох да ме веже први утисак, јер хтедох да уживам у самом делу, у песништву. И све, што је у делу, утицало је на свој начин на мене. Покушао сам, да се умислим у пишчево расположење, како бих му се већма приближио, те га тако и боље разумео.

Ни при другом читању нисам се могао упуштити у безобзирно критичко расматрање, у упоређивање и бог те шита како се већ зове све, што критика мисли, да мора истаћи. Та зар би имала смисла

захтевати, да се испуне сви строги услови од дела, које отвара ново доба и које је тако рећи поникло из самог себе. Та дело је то производ чистог одушевљења, песничког полета и прекаљеног родољубља. Што је у њему неспретности, иде на рачун тадашње струје, коју ни тај млади соко није могао стрести са својих крила.

Критичко оружје не сме у свом слејају да је цепидлачење и омаловажење већ достојно признање првоме поборнику на нашем драмском пољу. Но тако узмем ствар, тај ће мање разумети и појмити; али ће се тим већма врлинама дивити, којих у оно доба у нас, у књижевности нашој није било. Па онда — прва је драма! Та и појединац књижевник има неко поштовање према првом делу свом, а како да га нема читав народ!

Несрећна судбина младога цара Уроша примамљивала је и примамљује још и данас колико историке толико и песнике. Историци се у последње доба ухватише у коштац око питања: је ли Вукашин убио Уроша или није? Ако ови други одрже мегдан, онда је песницима одузет врло примамљив предмет: Урош умире он да као обичан слабачак владар, који на тај начин ни најмање није више интересантан. С друге стране опет губи Вукашин сав нимбус великога зликовца, те престаје такође бити интересантан, бар за песнике. До душе стоји и то, да се песници не морају строго држати историских података; њима је слободно у-

потребити материјал по вољи и потреби, како им се свиди, само што морају у приказу и развитку својих карактера остати доследни.*). Најмање им се так може у грех уписати — а чинило се у нас и то — ако историске карактере употребе по изворима, који им у своје доба једино беху на расположењу. Доцнија истраживања могу побити вредност ког историског дела, али ве могу никако побити вредност и лепоту песничкога. И драма је песничко дело, и ако је као такво заиста одлично, онда се руга само по себи својим критичарима — као стена, којој не могу ништа ни ветрови ни таласи, па ма како били љутити.

Стеван Стевановић да како да није могао имати ни појма о садашњим историским истраживањима и иронијасцима. Њему је била Рајићева историја свето смо, и на тој основи написао је св ту гедију. И добро је чинио, што ју је написао, јер да је чекао премудре кричаре, ми је данас не бисмо имали а не бисмо имали ни једну историску драму, ни о Урошу, ни о Косову, ни о Перу Сегединцу.

По Стеван Стевановић ипак није био први, кога је жалосна судба Урошева одушевила на драмски рад, а није ни једни. Још године 1733. написао је Рус Манојло Козачински, тадашњи ректор карловачких школа и учитељ риторике, трагедију о смрти цара Уроша V. и о пропасти царства српског. Та је трагедија исте године, месеца јунија, од ученика и приказана: али је доцније заборављена, док је није славни историк Јован Рајић из заборава истрагао, допунио и год. 1798. у Будиму дао штампари. Та трагедија управо и није трагедија; она је алгорија, у којој се појављују историске и символске слике. Писана је словено-српским језиком, у стиховима са сроком. Да би се знало, шта је писао Козачински, а шта

Рајић, то је последњи на ивици сваке стране савесно дао штампари „К“ или „Р“ — „јеже первим взором увједану бити, које чије сочиненије јест“. Те се трагедије Стевановић није ни могао држати; њему, стварном а одушевљеном песнику, нису могле ни на што служити оне много фантастичке и митолошке фигуре и појаве, које сваки час прекидају декламовање историских особа. Он је имао већ чист и прекаљен појам о суштини трагедије, и тога се и држао.

Исте теме латио се и Матија Бан, те је написао две трагедије, „Смрт Уроша петога“ и „Крал Вукашић“, а у најновије доба обрадио је Драгутин Ј. Илић ту епоху у својој трагедији „Крал Вукашић“. Осим тога спомињу се у Малетићевој „Грађи за историју српског народног позоришта у Београду“ две трагедије, које се баве том темом. На стр. 43. „Урош и Теодора“ и на страни 246. „Урош V. и мати му Јелена“; но о тим делима не говори се ништа више, те се тако не зна ни ко их је писао ни кад су писане. Каква је драма „Урош и Теодора“ не знам никако, а за драму „Урош V. и мати му Јелена“ држим, да је истоветна с Бановом трагедијом „Смрт Уроша петога“ пошто је у том делу улога „царице Јелене“ не само важна већ и једина женска.

Нас у овај мах занима трагедија Стевана Стевановића, и о њој ћемо једино и говорити. Она је занимљива не само са своје драмске грађе и технике, већ још више, што је баш драмско првенче наше, те по томе са свим самостално и оригинално дело. Стевановић није имао пред собом никакво српско драмско дело, које би му бар у неку руку било од помоћи, било што се тиче предмета или драмског строја; он је имао Рајићеву историју и ништа више. На тој основи створио је себи план и зграду, и у ту целину улио животворнога духа. На сваки начин је Стевановић читao и народне песме, јер многи карактери у његовој трагедији о-

*) Види о томе Лесицгому „Hamburgische Dramaturgie“, комад 33. (од 21. августа 1767. год.) и 34. (од 25. августа 1767. год.).

писани су баш по нашим народним песмама. По свој прилици читao је он и стране, особито немачке, писце. Шилер, Лесинг, Гете беху већ у нас познати а и

Шекспир је у то доба био већ преведен на немачки језик. Морао их је читати, јер од куд би стекао појам о драмском саставу!

(Наставиће се.)

ЛИСТИЈИ.

НОЗОРИШТЕ.

(Највеће позориште на свету.) У Чикагу отворено је 27 нов. п. г. позориште „Auditorium“ које је једно од најкраснијих оперских позоришта на свету, а без сумње највеће од свију. Том свечаном чину присуствовао је председник уједињених држава америчких Харисон и до 5000 гледалаца, а у споредним улицама било је још два пута толико света, који није добио приступа у позориште. У унутрашњости те огромне зграде горело је те вечери пет хиљада електричних светиљака, а на позорници хиљаду. Ово је позориште не само вајвеће па целом свету већ је и у уметничком погледу архитектонско ремек дело, израђено ведма сјајно и раскошно. Унутрашњи облик је са свим нов и особит, јаквог нema још ни једно позориште. Да би у згради била што боља акустика, гледаоница с позорницом грађена је у облику дозивала (Sprachrohr). Позорница је уски крај тога дозивала а гледаоница се продужује у облику ваљка, који се према крају све више шири. Светковина отварања отпочета је свечаним проложом, којим су гости поздрављени. За тим је на бурно захтевање публике изашао председник Харисон, који је поздравио публику говором, у коме је изјавио, да никакав говор не би могао изразити његове осећаје у том часу. Само глас бесмртне певачице Аделине Патијеве, која је такође увеличала свечаност својим присуством, моћи ће, измамити овом великом сводовљу јеку његових унутрашњих тајана. Он жели, да та зграда свако вече скупља у својој средини у великому броју грађанство Чикага, те да га својим божаским мелодијама узноси од дневних брига и једа у више сфере радости и уживања. За тим је збор од 500 певача отпевао свечану кантату, а после је уз одушевљено кличање публике изашла на позорницу Аделина Патијева и отпевала песме: „Home Sweat o The Kunter, a Chorus“. После је био корцерат, на коме се певала и једна Хајднова композиција. Свечаност је свршена тек око поноћи.

(75-годишњи јубилеј глумица.) То ће бити по свој прилици јединствен, у толико, што га је славила глумица! На дворском позоришту у Штутгарту славила га је ово дана глумица

г-ђа Лујза Шмитова рођ Ритерова. У години 1814 ступила је ова вештачиња као „питомица“, тог позоришта, и ево је као старице од 84 година где слави свој 75-тогодишњи јубилеј глумовања. Тога вечера играла је старица вештачиња истим оним одушевљењем и расположажем ону исту улогу баш онако, како је исту и пре 41 године први пут играла. Венаца је добила одвеште, а ни сам краљ Карло није пропустио да јој поклони лично златан сакат са натписом. Г-ђа Шмитова је држећа жена, тако, да се може очекивати, да ће славити осамдесето-годишњину свога глумовања, — па ипак не ће пензију.

(Паметан предлог.) Неког француског патријоту веома жести то, што је број деце у Француској према осталим земљама врло мален. С тога је поднео молбу француској комори у по гледу опште обvezности женидбе. „Држава“ — тако почиње своју молбу — „да се очува и о бездеди, увела је општу војну обvezност, а за изображење својих грађана општу обvezност похађања школе. Држава дакле треба да уведе и „општу обvezност женидбе“ Па као што сваки у школу иди мора и војнику бити; тако исто да је дужан и оженити се, у противном случају таквог као „бегунца од женидбе“ треба казнити. Са женидбом се само до неког извесног времена може оклевати, после тог пак свак ће плаћати порезу „старог момка“, а осим тога — ако је упоран — биће кажњен и са губитком својих грађанских права, као и други неуредан грађанин. На даље: сваки брачни пар после неког времена мора најмање „двоје деце“ имати, иначе дужни су платити „таксу за децу“. Наведени су и неки изузетци, који овде не могу бити споменути Родитељи од петоро деце опроти тени су са свим од порезе, а са шест и више деце имају државну припомоћ, или их држава издржава, и у ту сврху имали би се подигнути особити заводи, у којима би се деца васпитавала и са сваким снабдевена била. Овим начином мисли тај врсни Француз, да би се Француска бројно унапредила. Француска комора ту молбу упутила је „ради свестраног проучења“ министру унутрашњих дела, показујући тим чином, да молба ова није баш одвек луда.

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

2. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТИПЛАТИ 2.

У НОВОМЕ САДУ У УТОРАК 16. ЈАНУАРА 1889.

Први пут:

ЗЛАТАН ШАҮК.

ШАЉИВА ИГРА У 4 ЧИНА ОД ФР. ШЕНТАНА, ПРЕВЕО Ј. МАКСИМОВИЋ. — РЕДИТЕЉ: МИЉКОВИЋ. —

ОСОБЕ:

Георг Клингенберг, шеф фирмe Виганца и др.	Лукић.
Хенрик, син му	Димитријевић.
Хермина, сестра му	Т. Лукићка.
Бертольд Хефлинг, учитељ цртања	Добриновић.
Францишка,	С. Бакаловићка.
Женика, } кћери му	М. Марковићка.
Верлиц, шурак Хенфлингов.	Степановић.
Др. Густав Колмар	Миљковић.
Мансфелд, полициски комесар	Илић.
Готлиб Хаспе, фризер	Бакаловић.
Марија, жена му	Д. Ружићка.
Мајер, пословођа код Клингенберга	Живковић.
Ката, служавка код Хефлинга.	С. Миљковићка.
Баленштет	Стојчевић.
Браварски момак	Ивковић.

Место радње: Берлин. Време: садашњост.

У четвртак 18. (30.) јануара: „ФАБРИЦИЈУСОВА ТЕРКА“. Позоришна игра у 3 чина, написао А. Вилбрандт, превео Ј. Грчић.

Умољавају се поштовани претплатници да изволе прву рату своје претплате исплатити у књижари браће М. Поповића.

Улазнице могу се добити у позоришној писарници од 9—12 пре и од 3—5 сахата после подне, а у вече на каси.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 9 $\frac{1}{2}$ САХАТА.